

ERIK BORGMAN

Overweging tweede zondag veertigdagentijd

1 maart 2015, Dominicuskerk Utrecht

gelezen: Genesis 22,1-18 –
Psalm 106 – Romeinen 8,31-34 –
Marcus 9, 2-10

1.

Je kunt ook te vol van ontzag zijn. Dat suggereert het evangelie van zojuist over Jacobus en Johannes, maar vooral van Petrus: 'Hij – Petrus – wist niet wat hij zei, zo vol ontzag waren ze.' Of misschien moet je wel vooral zeggen dat ze op een verkeerde manier ontzag hebben. Zij zien in Jezus de vertegenwoordiger van wat in hun geschiedenis groot en hoog was: Mozes, de geveer van de wet en Elia, de profeet bij uitstek die mensen naar de wet terugroept: twee mannen die feilloos de wisten wat goed is en wat kwaad. Nu kan iemand die altijd messcherp goed en kwaad kan onderscheiden angstaanjagend zijn en je het gevoel geven altijd tekort te schieten, er gaat ook een prettige helderheid van uit. Psalm 115 zegt: 'De hemel is de hemel van God; aan de mensen schonk Hij de aarde' (vers 16). Dat het hier op de aarde soms een zootje is, daar is niets aan te doen, maar in ieder geval is in de hemel alles duidelijk en helder, onttrokken aan de rommeligheid van menselijke begeerten en menselijke belangen. Jezus veilig geframed tussen Mozes en Elia: van de hemel, van God, van vroeger, maar in geen geval van de wereld waarin wij moeten overleven... tot Hij van gedaante verandert.

De beslissende gedaanteverandering van het evangelie van vanmorgen lijkt niet de eerste, als Jezus' kleren zo schitterend wit worden als 'geen bleker op aarde ze maken kan', zoals het er met een roerende huiselijke beeldspraak staat die tegelijkertijd duidelijk maakt dat Jezus even *niet* tot de huiselijke sfeer behoort. De beslissende gedaanteverandering is de tweede, als Petrus, Jacobus en Johannes, zoals het er staat niemand meer zien, alleen nog Jezus. Ze krijgen te verstaan dat ze zich niet moeten laten afleiden door allerlei ideeën over wat Hij zou moeten zeggen of hoe Hij zou moeten spreken als Hij werkelijk van God was. Om te weten wat het betekent om werkelijk van God te zijn, moeten zij luisteren naar wat Hij feitelijk te zeggen zal blijken te hebben: 'Dit is mijn geliefde Zoon; luister naar Hem.' Terwijl Jezus van de berg afdaald, begint Hij er onmiddellijk op te wijzen dat Hij niet in hemelse sferen terecht komt, maar in een situatie van geweld: Johannes de Doper, die wordt voorgesteld als een nieuwe Elia, is gedood en met hem, Jezus, zal het niet anders gaan.

2.

Ook in de eerste lezing, in het verhaal over Abraham en Isaak, lijkt het vooral om het tweede gedeelte te gaan, hoewel onze aandacht spontaan waarschijnlijk direct naar het begin wordt togetrokken. Abraham die gevraagd wordt om zijn enige zoon Isaak als brandoffer op te dragen en nog bereid is dat te doen ook: ongelooflijk dat God dat zou kunnen vragen, onvoorstelbaar dat een ouder dit zou doen, denk je spontaan. Maar is dat eigenlijk wel zo? Hebben we feitelijk niet met enige regelmaat het idee dat we onze kinderen, dat we degenen die ons dierbaar zijn moeten offeren: aan wat we denken dat goed voor ons is aan wat we denken dat goed voor hen is? De extremen zijn gemakkelijk te herkennen: ouders die alles doen om maar geen last van hun kinderen te hebben: ze daarom mishandelen of ze maar in alles hun zin geven. Vaders of moeders die hun kinderen tot het uiterste pushen om te zorgen dat zij worden wat zij graag hadden willen worden maar wat hen nooit gelukt is. Vrouwen die hun mannen omhoog willen duwen in zaken, in de wetenschap, mannen die hun vrouw willen zien stralen: er zijn ontelbare manieren om een dierbare in wat zij of hij zelf

is te offeren in het heilige geloof daar goed aan te doen. Ik waardeer het gebaar en de zelfvergeten liefde die eruit spreekt, zegt God via zijn boodschapper tegen Abraham als deze zijn zoon Isaak wil offeren. het is een lofwaardige poging om je vertrouwen op mij te stellen, maar *dit* moet je toch *echt* niet doen. 'Raak de jongen met geen vinger aan.'

Wat heilig is, wat aan God toebehoort, mag volgens de Bijbelse logica niet aangeraakt worden. Het leven van Isaak behoort aan God en Abraham kan er niet over beschikken, hoe hoog verheven het doel ook is dat hij ermee wil dienen. Hij moet zijn zoon, die zijn toekomst is, als gave respecteren. Niet zoals hij denkt dat die zou moeten zijn of zoals hij gelooft dat hij in Gods ogen zou moeten zijn, maar zoals hij is, is hij Gods gave en daarom heilig.

3.

De naam van de berg die Abraham beklimt, Moria, de berg waar Salomo eeuwen later de tempel zou bouwen (2 Kronieken 3,1), de naam van de berg Moria heeft iets te maken met de noties 'God' en 'zien'. Zij komen in verschillende combinaties in het verhaal voor: 'God ziet', 'God zal erin voorzien' en 'God laat zich zien'. Het lijkt erop dat naarmate Abraham de berg verder opklimt, hij tot een dieper begrip komt van het mysterie dat door de naam van de berg wordt aangeduid. 'God ziet', daar begint het mee: Abraham weet dat God hem ziet, ziet dat hij gehoorzaamt aan de opdracht zijn zoon te offeren. Hij denkt niet: maar God heeft mij toch een nageslacht beloofd, dit is mijn nageslacht, dus dit kan God niet van mij vragen. Hij gehoorzaamt in het vertrouwen dat God wel een manier zal vinden om toch zichzelf trouw te blijven: 'God zal erin voorzien'. Dat zegt Abraham dan ook als Isaak hem vraagt hoe dat toch zit: ze hebben alles bij zich om een offer brengen: hout, vuur, het offermes. Maar een offer hebben ze niet. Abrahams antwoord, dat we een beetje huiselijk vertaald hoorden als: 'God zelf zal wel voor het offerdier zorgen', is in de grondtekst zoets als: 'God heeft zelf wel een offer op het oog', 'ziet een offer voor zich'. Maak je geen zorgen, God zal erin voorzien, zal geven wat hij van ons vraagt en zal geven wat hij ons belooft. Op de top van de berg voorziet God niet alleen in het gevraagde offer, maar laat Hij zichzelf zien. Hij doet zichzelf kennen als degene die verbiedt Isaak met een vinger aan te raken, die elk mensenleven heilig verklaart en de bescherming ervan tot zijn zaak maakt.

Gloria Dei vivens homo is een beroemd geworden uitspraak van de kerkvader Ireneüs van Lyon (140-202), Gods glorie is de levende mens. Dit zegt niet alleen dat de mens beeld van God is, maar dat God zichzelf in het leven van mensen op het spel zet. Mensenlevens eren, alle mensenlevens eren, inclusief wat in eerste instantie het mislukte ervan lijkt, het betekenisloze, het pijnlijke en het beschamende, reserveloos mensenlevens eren is God eren. Onze toekomst is in God en dat betekent dat het niet alleen te vinden is in wat wij spontaan veelbelovend achten: in kracht, in vruchtbaarheid, in een sterke wil en in de macht om die door te zetten. Onze toekomst is verborgen in de levens die wij krijgen: de levens van de mensen om ons heen, de levens van de mensen die ons zijn voorgegaan en die na ons zullen komen, onze eigen levens. Niemand van ons mag anderen ooit nog zien en niemand van ons hoeft zichzelf ooit nog te zien als zin- en betekenisloos, als een schande voor zijn familie of zelfs voor de mensheid, als *a waste of space*. 'God ziet' en 'God voorziet' en 'God laat zich zien': niemand is in Gods ogen te min om gezien te worden en niemand is in Gods ogen onwaardig om een weg vooruit te belichamen, iedereen is een voorgave van de toekomst. Om dit te kunnen zien, moeten we echter wel bereid zijn het beeld wat we van onszelf hebben, het beeld dat we van de toekomst hebben, het beeld dat we uiteindelijk misschien wel van God hebben als degenen die onwrikbaar de orde vaststelt en vasthoudt: we moeten bereid zijn deze beelden los te laten. Of misschien beter, we moeten bereid zijn deze beelden te offeren aan wat zich blijkt aan te dienen. Daarom wordt Abraham uiteindelijk ondanks alles toch geprezen om zijn bereidheid Isaak te offeren. Het

laat zien dat hij God zozeer vertrouwt, dat hij bereid is wat hem het meest dierbaar is, dierbaarder dan alles wat hij verder heeft of is, over te geven aan God die zal voorzien in wat nodig is. Ook wij worden gevraagd – principieel, maar ook steeds opnieuw concreet – we worden gevraagd alles wat we zijn en wat we hebben aan hem toe te vertrouwen.

4.

Dit vertrouwen is mogelijk, zo maken alle drie de lezingen van vanmorgen in verschillende toonaarden duidelijk, op grond van Gods trouw zelf. Wij hoeven Gods trouw niet te verdienen, we hoeven Gods liefde niet te kopen door een offer te brengen, we hoeven onszelf niet beter voor te doen dan we zijn en we hoeven God zelfs niets terug te geven voor wat ons allemaal ten deel valt. We hoeven alleen maar te zien... dat Hij zich laat zien. In de geschiedenis van het christendom is vaak in dat ram dat in het verhaal over Abraham en Isaak met zijn hoorns in het struikgewas vastzit en uiteindelijk in de plaats van Isaak wordt geofferd – in de loop van de kerkgeschiedenis is in dit ram vaak een beeld gezien van Jezus. Alsof zijn dood een offer zou zijn om ons vrij te kopen, alsof dit ram een offer zou zijn om Isaak vrij te kopen. Alsof God die het leven wil met het oog op dit leven de dood van een mens zou kunnen vragen.

Jezus brengt volgens de geschriften van het Nieuwe Testamant wel een offer, maar dat is het offer van zijn grenzeloze solidariteit, zijn restloze verbondenheid, zijn reserveloze nabijheid. Hij blijft volgens het evangelie niet boven op de berg met Mozes en Elia, in het gezelschap van een kleine, maar toegewijde schare leerlingen. Hij daalt af, niet alleen naar een leven van kwetsbaarheid, maar naar een leven van pijn en lijden, van angst en vertwijfeling, van verachting en verwerping, van dood en dood en nog eens dood, naar het leven in onze wereld van ebola en ISIS en aids. Zo maakt Hij duidelijk dat zelfs in zo'n leven – hoe moeilijk te geloven dat ook is en hoe mysterieus het ook blijft – zo maakt Hij duidelijk dat ook in zo'n leven God zich laat zien. Naar dat waarvan wij onze blik afwenden, blijft God met compassie kijken. Op dat waarvan wij ons vertwijfeld terugtrekken, blijft God liefdevol betrokken. Dat waarvan wij vol angst en afkeer wegvluchten, wordt door God gekozen en omhelst. Hoe zouden we dan nog ooit buiten de boot kunnen vallen? Met de woorden van Paulus in zijn brief aan de christenen van Rome, die we lezen: 'Als God vóór ons is, wie zal dan tegen ons zijn?' (Rom. 8,31).

En als we dan nooit meer buiten de boot kunnen vallen, laten we dan onze wereld in al zijn gebrokenheid ook zonder angst onder ogen zien, laten we onze levens in al hun gebrokenheid ook voluit bewonen. Onze wereld en onze levens zelf zijn in Jezus, in zijn afdaling van de berg, plaatsen geworden waar Hij spreekt, plaatsen geworden waar het ware leven zal ontstaan. Tot eer van God.